

Bilbao Bizkaia Kutxa Fundazioa - Euskaltzaindia

Literatura sariak

Bilbo, egoitza, 2006-VII-04

Uztailaren 4an, 2005. urtean saritutako literatura-lanen argitalpenak aurkeztu ziren, Euskaltzaindiak eta Bilbao Bizkaia Kutxa Fundazioak antolatu zuten ekitaldian. Ondoko hauek dira 2005eko deialdian saritu ziren idazleak eta literatur lanak:

- Toribio Altzaga antzerki-saria: Aizpea Goenaga Mendiola. Lana: *Santxa*.
- Mikel Zarate saio-saria: Joseba Azkarraga Etxegibel. Lana: *Mendebaldearen mintzo mindua*.

2005eko deialdian, *Txomin Agirre* eleberri-saria eta *Felipe Arrese Beitia* olerki-saria eman gabe geratu ziren.

Ekitaldiaren amaieran, Euskaltzaindiak eta Bilbao Bizkaia Kutxak, bi erakundeok aspaldidanik antolatzen duten literatur lehiaketaren deialdi berria kaleratu zuten.

SANTXA KONDESA ANTZEZLANA

Bilbon, 2006ko uztailearen 4an

Aizpea Goenaga

1082. urtean gertatzen da antzezlan hau, Nafarroan. Eta Santxa Konde-sak bere anaiarekin batera eliza beren boterearen pean mantentzeko egingo duen ahalegina da abiapuntua.

Santxa Kondeza, ezkondata dago eta bi seme-aren ama da.

Hala ere, abade izaten eskarmentua badu. Eta horrexegatik, honen anaia erregek, konfiantza osoko pertsona baten laguntza behar duenean arrebak kuttunarengana joko du. Erregek Elizak duen aberastasun eta botere guztia bere kontrolpean mantendu nahi du, eta traizioak eguneroko kontua diren garai honetan, anaiak aginte handiko pertsona behar du, argia eta hutsik egingo ez diona.

Garai honetan, Santiago bidea sortu zen, eta 1000. urtea, munduaren azken zela uste izan zuen jendeak, horregatik Elizak donazio asko eta asko jaso zituen. Eliza oso da aberatsa. Baina era berean, aldaketa handiak jasango ditu; neurri batean, aberastasun hauek beregain mantentzeagatik gainera. Honela bada, Erromako Aita Santuak, kostata baina San Agustinen doktrina ezarri nahiko du.

Urte korapilotsu hauetan, Santxa Kondeza, Iruñeko elizaren buru izendatu du Santxo Ramirez erregek. Kargu hau onartu eta ondoren mantentzeko izango duen borroka da antzezlanean kontatzen dena. Bai, bere beste anaiarekin, Jaka eta Iruñeko gotzain den Gartziarekin, bere amarekin, elizako buruekin, eta jakina, elizetako eta monasterioetako elizgizonekin ez du bide erraza izango.

Santxa Kondezak urte batzuetan gobernu hau eraman ondoren, bere lana utzi egin beharko du; presioei jaramon eginez, Aita Santuaren presioei batez ere, erregek bere kargutik kentzeko agindua emango baitu. Santxak gogoz kontra utziko ditu Iruñeko artzapezpikutza eta baita Monjardin Monasterioko gobernu ere. Injustizia izugarri honi aurre egiteaz gain, ez du etsiko eta bere karguan geratzeko borrokatuko da. Ia bakarrik geratuko bada ere, ez du amore emango, eta Erromara joango da Aita Santuarekin berarekin hitz egitera.

Azken ekitaldian, Erromatik bueltan, ikusi eta bizi izan duenak berarengan sekulako eragina izango du. Aita Santuak bere hiru laguntzailerekin egin baitzion Santxari harrera, etengabe jan eta edaten zuten artean, eta bizio guztiak lotsarik gabe erakusten zituen bitartean, Elizaren zuzentasun beharraz, kastitate eta pobrezia botuen beharraz hitz egingo dio Santxari. Honek sekulako eztabaida dialektikoa izango du, Aita Santuarekin, eta sekulakoak bota omen zizkion. Hala ere, ez du bere asmoa lortzerik izango.

Santxa erabat gogaituta itzuliko da osterara etxera. Munduari, anaiari eta ingurukoei han ikusi eta bizi izandakoa kontatu nahi izango die. Baina interesek, justiziak baino indar handiagoa du. Eta ez du ezer lortuko, edo lortuko duen barkarra ingurukoengandik baztertuta izatea izango da. Santxak bi aukera izango ditu: amore eman edo burua tente borrokan jarraitu, *bere* ustea, asmoa, egia zabalduz. Eta azken aukera honen erabaki sendoa hartuz amaituko da antzezlan.

Emakume honen bizitzaren zati bat hartu, eta duela mende bat gertatutako zerbait erabili da, gaur egun oraindik ere bizi-bizirik dagoen gizarte antolakuntza bat, eta isilean dagoen gatazka bat kontatzeko. Hau da, *boterearen jabetza*.

Gure gizarte honek, boterea, duela mende asko, gizonen esku jarri zuen, eta honen aurrean emakumeak ezin izan du gauza handirik egin. Eta inoiz edo behin, emakumeak botere leku txikiarik hartzeko aukera izan duenean, jasan behar izan dituen presioak izugarriak izan dira. Eta gizonek sortutako antolakuntzan sartu behar izan dute, beraiekin lehia bizian arituz.

Ia beti gainera, emakumeak berak izaten dira, emakumeen etsairik sutsuenak. Kasu honetan beraren amaren oposizioa oso gogorra izango da, eta eragin handikoa gainera. Aldiz, ahizparen babesari esker aurrera egiteko gai izango da.

Eta Santxa Kondesak, emakume gehienek bezala bi aukera izango ditu, segi edo etsi. Hau da, bere asmoekin aurrera egin eta karguan jarraitzeko ahalgina egin eta saiatu, edo emakumeei memoria historikoak eman dion jokabidea hartu, eta mendetasunez isilik geratu eta etsi.

Santxa aurrera segitzearen aldekoa izango da. Nahiz eta erabaki honek buru-hauste bat baino gehiago sorrarazi, historian gizonek idatzitako historia liburuetan, bere anaia erregeren ondoan, lerro pare bat behintzat izango ditu.

Azken batean, historian zehar hainbat eta hainbat emakumeren bizipena da. Historian atzera egiteak, distantzia oso aproposa eta baliagarria ematen dio kontakizunari, batez ere hain egunerokoak diren kontuak jorratzean.

Anai-arreben arteko maitasuna eta lotura, gizartean banatzen diren papearak, eta norberak hartzen dituenak, heziketa, boterea, agintea, sinismenetik at Elizak duen botere eta indarra, gizon eta emakumeen arteko muga ezarri eta inposatuak, ideien aldeko borroka... Hauek denak «ikusteko» historian atzera egitea oso komenigarria da. Bertan gertatutakoa, gure gizartean gertatzen denaren ispilu dela ikusteko distantzia ematen baitu.

MENDEBALDEAREN MINTZO MINDUA

Aurkezpena

Bilbon, 2006ko uztailearen 4an

Joseba Azkarraga

Liburuak gaurko paisaia sozial eta historikoa ezagutzeko zenbait pista, zenbait tresna analitiko eman nahi ditu. Ezin baitugu geure bidaia biografikoa ulertu, paisaia sozio-historikoa kontuan izan barik. Geure barruak hobeto kartzeko eta ulertzeko beharrezkoa da ikuspegi hori. Min indibidualetako asko min kolektiboak direla ikus dezakegu horrela, edo jatorri sozialeko minak behinik behin.

Minak ertz asko ditu eta izen askok ematen diote izana. Izen horietako batzuk ageri dira liburuan, minen inbentario bat bailitzan: kapitalismoa, holokaustoa, jainkoaren heriotza, anomia, indibidualkeria, aldaketa klimatikoa, narzisismoa, neoliberalismoa, depresioa eta ondoeza psikologikoa...

Idatziak, beraz, izaera kritikoa du, kultura eta gizarte modernoaren ertz mingarriak ditu hizpide eta. Zentzu horretan, ikuspegi mugatua da, partziala, zuloez gain Mendebaldean badagoelako besterik.

Baina, funtsean, Mendebaldeko zibilizazio-patroiak ustiapenean eta suntsipenean hartzen du oin. Suntsipenerako aparteko gaitasun horrek hiruki forma du:

- Bestea suntsitzeko gaitasun berezia agertu du. Kapitalismoa –are gehiago bere fase global ultraliberalean– Bestearen ustiapenak definitzen du. Nahikotasunaren nozioa galdu duen paradigma ekonomiko, sozial eta teknologikoa bizi dugu. Eta Mendebaldea, zibilizazio militarista izaki, Holokaustoa bezalako heriotzaren produkzio masibo, hotz eta sistematikoa espezialdu da.
- Bestetik, ingurumenaren ustiatze basatian ari gara buru-belarri, eta destino titanikorantz gerturatzen.
- Eta azkenik, norberaren ustiapena dugu, perfekzioaren idealak esaterako, gure barru indibidualak hartuta baititu. Nahikotasunaren nozioa galdu duen sistemak bizi gaitu.

Ustiapena heriotzaren seme txikia da. Horregatik dago Mendebaldea Thanatosi lotuegi. Bere burua homizida, etnozida, ekozida, biozida eta suizida gisa agertzen du. Diabolikoa da bere agerpen askotan. Eta, gainera, gaurko sistematik ez du bere barruan beharrezko kategoriarik, balorerik edo kompetentziarik, horri buelta emateko, alternatibak eskaintzeko. Ezintasun aparta du zeregin horretarako.

Hori dela eta, ordua heldu behar litzaioke exortzismo ariketa egin eta joera (auto)suntsitzaileok iraultzeko. Zentzu horretan, idatziak eraldaketa du ipar. Eraldaketaren aldeko ekintzaileei tresna analitikoak eskaini nahi lizkieke, errealitatea eraldatu eta minak baretzeko zenbait pista inperfektu jaurti. Kritika osagaiez janzteko beharra baitauekagu, eta gaurko gaitz endemikoa den konformismoari aurre egin. Kontzientzia eta noranzko berriak marrazteko gai izan behar dugu.

Bide horretatik bakarrik lortuko dugu bizi ditugun mehatxuen pareko erantzukizun kolektiboa.